

BÖLÜM 4

SAĞLIĞIN SOSYAL BELİRLEYİCİLERİ AÇISINDAN TÜRKİYE, EGE BÖLGESİ VE MUĞLA ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Bülent ÖNGÖREN¹

1. GİRİŞ

Sağlık toplumsal yaşamın parçasıdır. Bu nedenle Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) sağlığı, çevresel etkenleri kapsayacak şekilde daha geniş çerçevede açıklamış ve bireyi çevreleyen, ona etki eden unsurları da dikkate almıştır. Böylece bireyin sağlığına olumsuz yönde etki edecek faktörlerin düzenlenmesi, onarılması, desteklenmesi ve sağlık eşitsizliklerinin önüne geçilmesini hedeflenmiştir. Ancak sağlığa etki eden ya da bireyler arasında sağlık eşitsizliklerine neden olan faktörleri makro düzeyde açıklayabilmek oldukça zordur. Bu yüzden makro düzeyde dağılımlara bakabilmek için tabakalaşma örüntülerini anlamak ve kamu politikaları ile ekonomik belirleyicilerin sağlık üzerindeki etkilerini görmek gereklidir. Bu kapsamlı anlama çabası ile birlikte sağlığı ve sağlık eşitsizliklerini doğrudan etkileyen sağlığın sosyal belirleyicilerini irdelemek daha açıklayıcı olacaktır. DSÖ, sağlığın sosyal belirleyicilerini üç aşamada irdelemiştir. Bunlar, sağlık eşitsizliklerinin sosyal ve yapısal belirleyicileri, sağlığın sosyal belirleyicilerinde orta düzey faktörler ve sağlık ve iyilik hali durumudur. Çalışma, sağlık eşitsizliklerinin sosyal ve yapısal belirleyicilerinden olan sosyoekonomik pozisyonun muğlaklığını ortadan kaldırmayı sağlayan cinsiyet, yaş, eğitim, medeni durum, meslek ve gelir unsurları üzerine kurgulanmıştır. Bu çerçevede sağlığın bu sosyal belirleyicileri üzerinden Türkiye, Ege Bölgesi ve Muğla ili karşılaştırmasını hedeflemiştir.

2. SAĞLIĞIN SOSYAL BELİRLEYİCİLERİ

Sağlık tıbbi olguların yanı sıra sosyal bağlamı olan ve bireyin toplam refahını hedefleyen çok yönlü bir kavramdır. Toplumun yapısı, gelenekler, yazılı ya da yazılı olmayan normlarla yeni gelişen toplumsal ilişkiler, bireyin ve halkın sağlığını etkilemektedir. Bu nedenle bireyin sağlığını belirleyen sosyal belirleyicilerin

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Seydikemer Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu, Sosyal Hizmet Bölümü, bulentogoren@mu.edu.tr,

KAYNAKLAR

- Adak, N. Ö. (2002). *Sağlık sosyolojisi kadın ve kentleşme*. İstanbul: Birey Yayınları.
- Belek, İ. (2004) *Sosyoekonomik konumda ve sağlıkta sınıfsal eşitsizlikler Antalya'da beş yıllık bir araştırma*. Ankara: Türk Tabipler Birliği Yayınları.
- Cooper-Patrick, L., Gallo, J. J., Gonzales, J. J., et al. (1999). Race, gender and partnership in the patient-physician relationship. *JAMA*, 282(6), 583-589. doi:10.1001
- Çalıştır, B., Dereli, F., Ayan, H. ve Cantürk, A. (2006). Muğla il merkezinde yaşayan yaşlı bireylerin yaşam kalitelerinin incelenmesi, *Turkish Journal of Geriatrics*, 9(1), 30-33
- Denton, M., Prusb, S. and Waltersc, V. (2004). Gender differences in health: A Canadian study of the psychosocial, structural and behavioural determinants of health, *Social Science&Medicine*, 58(12), 2585-600. doi: 10.1016/j.socscimed.2003.09.008
- Durdu, Z. ve Yelboğa, Y. (2016). Türkiye'de çocuk gelinler üzerine bir araştırma: Mersin örneği. *Journal of International Social Research*, 9, 800-807. 10.17719/jisr.20164420150.
- Ergün, M. (1987). *Eğitim sosyolojisi*, Ankara: Ocak Yayınları
- Fiorati, R.C., Arcêncio, R. A., Segura Del Pozo, J., Ramasco-Gutiérrez, M. and Serrano-Gallardo, P. (2018). Intersectorality and social participation as coping policies for health inequities-worldwide. *Gaceta Sanitaria*, 32(3), 304-314. doi: 10.1016/j.gaceta.2017.07.009
- Göçgeldi E, Babayığit M. A, Hassoy H, ve ark. (2008). Hipertansiyon tanısı almış hastaların algıladıkları yaşam kalitesi düzeyinin ve etki eden faktörlerin değerlendirilmesi. *Gülhane Tıp Dergisi*, 50, 172-179
- Graham, H. and White, P.C. (2016). Social determinants and lifestyles: integrating environmental and public health perspectives, *Public Health*, 141, 270-278. doi: 10.1016/j.puhe.2016.09.019
- Güney Ege Bölgesi Sosyal Durum Raporu. (2013). Güney Ege Kalkınma Ajansı (GEKA)
- Hinkle, L. E., Whitney, L. H., Lehman, E. W., Dunn J, Benjamin B, King R, Plakun A. and Flehinger B. (1968). Occupation, education, and coronary heart disease. *Science*. 161. 238-246. doi:10.1126
- Koçoğlu D. and Akın B. (2009). Sosyoekonomik eşitsizliklerin sağlıklı yaşam biçimi davranışları ve yaşam kalitesi ile ilişkisi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Elektronik Dergisi*, 2, 145-154.
- Mandıracıoğlu, A. (2010). Dünyada ve Türkiye'de yaşlıların demografik özellikleri. *Ege Tıp Dergisi*, 49(3), 39-45
- Marmot, M. (2005). Social determinants of health inequalities. *Lancet*, 365(9464),1099-104 doi:10.1016/S0140-6736(05)71146-6
- Millî Eğitim Bakanlığı Faaliyet Raporu-2017. (2018). https://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2018_02/28093718_Faaliyet_Raporu_yayYn_28022018_1707.pdf
- Nazlı, A. (2008). *Hastalık ve hasta bedeninin sosyal inşası meme kanseri örneği*, İzmir: Güven Kitabevi
- Oktik, N. (2004). *Huzurevinde Yaşam ve Yaşam Kalitesi: Muğla Örneği*, Muğla: Muğla Üniversitesi Yayınları
- Ögel, K., Tamar, D., Evren, C. and Çakmak, D. (2001). Lise gençleri arasında sigara, alkol ve madde kullanım yaygınlığı. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 12(1), 47-52
- Öngören, B. (2015). Sosyolojik açıdan sağlıklı beden imgesi, *Sosyal Ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi*. 34, 25-35
- Öngören, B. (2017). Ergenlerde riskli davranışların sosyal açıdan irdelenmesi. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 9, 333-347. doi: 10.9761/JASSS7294.
- Öngören, B. (2017). Hekim hasta ilişkisi ve sağlık hizmetlerinde iletişim. *Tıbbi Sosyal Hizmet Dergisi*, 10, 57-69
- Pıçakçıfe, M., Akkaya, V., Erbaş, E. and Balcı, Y. (2015). Muğla Sıtkı Koçman üniversitesi tıp fakültesi 1.sınıf öğrencilerinin sosyo-demografik özellikleri ile riskli davranışları arasındaki ilişki, *18.Ulusal Halk Sağlığı Kongresi Bildiri Kitabı*, Poster Bildiri-327
- Pıçakçıfe, M., Keskinoğlu, P., Bayar, B. ve Bayar, K. (2007). Muğla sağlık yüksekokulu öğrencilerinin sigara içicilik sıklığı ve içiciliği arttıran nedenler. *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni*, 6 (4).

267-272

- Ross, C. E. Mirowsky, J. (1995). Does employment affect health?. *Journal of Health and Social Behavior*, 36 (3), 230-243
- Roter, D., Lipkin, M.Jr., and Korsgaard, A., (1991). Sex differences in patients' and physicians' communication during primary care medical visit. *Medical Care*. 29(11), 1083-93. doi:10.1097/Sağlık İstatistik Yılığ 2017 (2018). Ankara:Yayın No:1106
- Seçilmiş Göstergelerle Muğla 2013 (2014). Ankara:Türkiye İstatistik Kurumu Yayını, Yayın No:4200,
- Sengul, S., Akpolat, T., Erdem, Y., Derici, U. et al. (2016). Changes in hypertension prevalence, awareness, treatment, and control rates in Turkey from 2003 to 2012, *J Hypertens*, 34(6), 1208-17. doi:10.1097/HJH.0000000000000901
- Solar O. and Irwin A. (2010). *A Conceptual Framework for Action on the Social Determinants of Health*. WHO, Geneva
- Şencan İ. and İnce G. N. (2016). *Türkiye Kanser İstatistikleri*. Ankara: T.C. Sağlık Bakanlığı Türkiye Halk Sağlığı Kurumu; https://hsgm.saglik.gov.tr/depo/birimler/kanser-db/istatistik/ANA_rapor-2013v01_2.pdf
- Tezcan, S. ve Aslan, D., (2001). Ankara'da çeşitli meslek gruplarında genel ruhsal sağlık durumunun değerlendirilmesi. *Kriz Dergisi*, 9(1), 1-8
- Sağlık çalışanlarının meslek riskleri*, 2008, Ankara: Türk Tabipleri Birliği Yayınları, https://www.ttb.org.tr/kutuphane/sc_meslek_riskleri.pdf
- Türkiye Halk Sağlığı Kurumu (THSK) Faaliyet Raporu-2016, (2017). <https://www.saglik.gov.tr/TR,18754/tc-saglik-bakanligi-2016-yili-faaliyet-raporu.html>. E.T.04.04.2020 https://www.who.int/social_determinants, E.T. 02.04.2020
- 2013 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması-TNSA (2014). Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü.
- 2018 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması-TNSA (2019). Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü.
- Umberson, D. (1992). Gender, marital status and the social control of health behavior. *Soc. Sci. Med.* 34(8), 907-917. doi:10.1016
- Winkleby, M. A., Jatulis, D. E., Frank, E. and Fortmann, S. P. (1992). Socioeconomic status and health: how education, income, and occupation contribute to risk factors for cardiovascular disease. *American Journal Of Public Health*, 82(6), 816-820. doi.org:10.2105 www.tuik.gov.tr, E.T.:02.04.2020
- Üner S, Balcılar M. ve Ergüder T. (2018). *Türkiye hane halkı sağlık araştırması: bulaşıcı olmayan hastalıkların risk faktörleri prevalansı 2017 (STEPS)*. Ankara:Dünya Sağlık Örgütü Türkiye Ofisi,
- Tümer A., Subaşı Baybuğa M., Dereli F. ve Demir Uysal D. (2016). Hipertansiyon hastalarının ilaç tedavisine uyum düzeyleri. *Journal of Cardiovascular Nursing*, 7, 105-13 www.toraks.org.tr
- Türk Kardiyoloji Derneği Ulusal Hipertansiyon Tedavi ve Takip Kılavuzu*, <https://www.tkd.org.tr-ki-lavuz/k03.htm> E.T.:03.04.2020
- Sengul S., Akpolat T., Erdem Y., Derici U, Arici M., Sindel S., Karatan O., Turgan C., Hasanoglu E., Caglar S., Ertur S. (2016). *Changes in hypertension prevalence, awareness, treatment, and control rates in Turkey from 2003 to 2012*, *jhypertension*. 34(6). p.1208-1217 <https://www.statista.com/chart/20860/coronavirus-fatality-rate-by-age>. E.T.:15.08.2020